

ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΡΓΑΤΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

ὑπό

Ι. Δ. ΠΙΝΤΟΥ

Εἰς τὰ σύγχρονα ἐπιχειρήματα τοῦ προστατευτισμοῦ προσετέθη κατὰ τὴν τελευταίαν ἰδίᾳ δεκαετίαν, ἔν ἐπὶ πλέον: Ἡ προστατευτικὴ πολιτικὴ καὶ συγκεκριμένως ἡ εἰσαγωγὴ δασμῶν, ἐπιδραῖ εὐμενῶς ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπασχολουμένων ἐργατῶν καὶ συντελεῖ ταύτοχρόνως εἰς τὴν διατήρησιν εἰς ὑψωμένον ἐπίπεδον τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ.

Τὸ ἐπιχείρημα δὲν εἶναι νέον. Ἀπὸ τοῦ τέλους ἤδη τοῦ 19ου αἰῶνος εἶχε προστεθῆ εἰς τὰς συνήθεις δικαιολογίας τοῦ προστατευτισμοῦ καὶ εἶχεν ἐπιτυχῶς ἀντικρουσθῆ ἀπὸ τὸν H. Dietzel, εἰς τὸ βιβλίον του *das Produzenteninteresse der Arbeiter und die Handelsfreiheit*, Jena 1903. Παρ' ὅλον τοῦτο, μετὰ τὸν πόλεμον ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν καὶ ὑπεστηρίχθη παρὰ πάντων ἐκείνων οἵτινες δι' οἷονδήποτε λόγον ἐπεθύμουν δασμολογικὴν προστασίαν.

Ἡ ὀξύτης μεθ' ἧς ἐνεφανίζετο εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας καθίστα τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον ἀποτελεσματικώτατον διὰ τὴν ἄρσιν τῶν τελευταίων ἀντιρρήσεων (καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐργατικῶν κομμάτων) κατὰ τῆς ἀσκήσεως προστατευτικῆς πολιτικῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατέστη δυνατὸν εἰς τοὺς τὴν προστασίαν ἐπιθυμοῦντας ἰδιώτας ἐπιχειρηματίας νὰ ἐμφανίζουν τὰς ἀξιώσεις των ὑπὸ μορφήν θεραπείας κακοῦ, μαστιζόντος τὴν κοινωνίαν ὀλόκληρον καὶ κατὰ τοῦ ὁποίου μᾶτην ἐφηρμόζοντο μέχρι τοῦδε διάφορα κατασταλτικὰ μέτρα.

Τὸ ζήτημα ὅμως τῆς ἐπιδράσεως τῆς δασμολογικῆς προστασίας ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐργατῶν, ἤρχισε, καὶ πάλιν ν' ἀπασχολῆ τοὺς θεωρητικούς, ἀφ' ἧς ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τὴν προηγηθεῖσαν τῆς τελευταίας ἀγγλικῆς κρίσεως κορυφαῖοι ἄγγλοι οἰκονομολόγοι—μεταξὺ τῶν ὁποίων προεξῆρχεν ὁ Keynes¹—ἐκηρύ-

---

1. Πρβλ. J. M. Keynes, *Economic Notes on free Trade* ἐν *The New Statesman and the nation*, Ἀπριλίου καὶ Μαΐου 1931, ὡς ἐπίσης *A treatise on money* Vol. I ch. 20 Vol II ch. 30 σελ. 184 ἕως 189. Βλ. ἐπίσης ὑπεραμυνόμενον τῶν ἀπόψεων τοῦ Keynes καὶ τὸν Th. Ballogh, *Löhne Arbeitslosigkeit und Zölle* ἐν *Weltwirtschaftliches Archive*, Bd 34/11 σελ. 465 ἐπ.

χθησαν ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς δασμῶν, ὡς τοῦ προσφορωτέρου μέσου διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἀγγλικῆς κρίσεως, ἰδίᾳ δὲ τῆς μαστιζούσης τὴν Ἀγγλίαν ἀνεργίας.

Ἄλλ' ἀνεξαρτήτως τοῦ θεωρητικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ ἐκ τῆς τοιαύτης ἀνακινήσεως τοῦ ζητήματος προεκλήθη, ἡ ἀκριβῆς γνῶσις τῆς ἐν προκειμένῳ ἐπιστημονικῆς ἀληθείας δὲν στερεῖται καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα πρακτικῆς ἀξίας. Δὲν εἶναι σπανία ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ἡ εἰσαγωγή δασμῶν ζητεῖται καὶ παρ' ἡμῖν μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι διὰ ταύτης θὰ μειωθῇ ἡ ἀνεργία ἢ πάντως δὲν θ' αὐξηθῇ ἡ ὑπάρχουσα.

Εἶναι λοιπὸν ὄντως ἡ εἰσαγωγή καὶ ἡ διατήρησις δασμῶν πρόσφορον μέσον διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἀνεργίας;

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο δὲν εἶναι ἀμέσως εὐχερῆς. Βεβαίως ἡ ἀδυναμία ἐπιχειρήσεώς τινος ν' ἀντιμετώπισῃ τὸν διεθνῆ συναγωνισμόν, ἐξ οἴουδήποτε λόγου προερχομένη, εἶναι δυνατὸν ν' ἀγάγῃ εἰς παῦσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς, εἰς ἀπόλυσιν τῶν ἐργατῶν τῶν ἀπασχολουμένων εἰς αὐτήν, καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς αὐξήσιν τῆς ἀνεργίας. Ἡ ἔγκαιρος ἐπομένως εἰσαγωγή δασμοῦ, προλαμβάνουσα, κατὰ τοὺς θεωρητικοὺς τοῦ προστατευτισμοῦ, τὰ δυσμενῆ ταῦτα διὰ τὴν ἀγορὰν τῆς ἐργασίας φαινόμενα, ἀναδεικνύεται ὡς τὸ καλύτερον προληπτικὸν καὶ κατασταλτικὸν μέτρον ἰσχυρῶν διακυμάνσεων εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνέργων. Ἐν τούτοις ἡ λύσις αὕτη φαινομενικῶς μόνον εἶναι ὀρθή. Συμβαίνει δηλ. καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι καὶ μὲ τὸ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑποστηρικθὲν ἐπιχείρημα, καθ' ὃ ἡ διὰ δασμολογικῶν τειχῶν οἰκονομικὴ ἀπομόνωσις χώρας τινὸς καθιστᾷ ταύτην ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τὰς διακυμάνσεις τῶν διεθνῶν κρίσεων. Ἐγγυτέρα καὶ τότε ἔρευνα τῶν πραγμάτων δὲν ἤργησέ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὰ κράτη ἀκριβῶς ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἡ ἐμπορικὴ πολιτικὴ διεκρίνετο διὰ τὰς δασμολογικάς τῆς ἐπιβαρύνσεις ἦσαν τὰ βαρύτερον πληγέντα ὑπὸ τῶν κρίσεων.

Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα ἀνάγκη παρίσταται νὰ μὴ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν ἐπιφανειακὴν ἐπισκόπησιν τοῦ ζητήματος, ἀλλὰ νὰ ἐρευνήσωμεν ἐγγύτερον τὴν σχέσιν τῆς ἐμπορικῆς προστασίας πρὸς τὰ ἐργατικὰ ζητήματα. Ἰδιαιτέρως ὀφείλομεν ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ δύο κεχωρισμένας ἀπόψεις :

α) Ποία ἡ ἐπίδρασις τῆς εἰσαγωγῆς καὶ διατηρήσεως δασμοῦ τινος ἐπὶ τῆς συνολικῆς ἀνεργίας τῆς τὴν προστατευτικὴν πολιτικὴν ἀσκούσης χώρας.

β) Ποία ἡ συνεπεία τοῦ δασμοῦ διαμόρφωσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰ-

σοδήματος, ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ ἐργατικοῦ τοιοῦτου δηλ. τοῦ μισθοῦ, ἀφ' ἑτέρου.

Ἡ δευτέρα αὕτη ἄποψις εἶναι ἐξ ἴσου σπουδαία πρὸς τὴν πρώτην. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν δεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν τὴν γνώμην τοῦ L. Robbins¹, καθ' ὃν «the main object of economic policy is not to cure unemployment, it is to increase social dividend» καὶ ἂν δηλ. ὡς ἓνα τῶν πρωτίστων σκοπῶν τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς ἀναγνωρίσωμεν τὴν θεραπείαν τῆς ἀνεργίας, καὶ πάλιν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ μέτρου τινὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραβλεφθῇ ἡ σημασία τούτου διὰ τὴν ἐν γένει ἐθνικὴν οἰκονομίαν, πολλῶ δὲ μᾶλλον δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ πραγματικὸν ἐργατικὸν εἰσόδημα.

Καὶ πρῶτον α) **Ἡ ἐπίδρασις τῆς εἰσαγωγῆς δασμοῦ ἐπὶ τῆς συνολικῆς ἀνεργίας χώρας τινός.** Ἐὰς ὑποτεθῇ π. χ. ὅτι εἰς ὠρισμένην χώραν ὑπάρχει ἀνεργία εἰς τὸν κλάδον ἐργατῶν ὑφαντουργίας. Ἡ ἐπιβολὴ δασμοῦ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀλλοδαπῆς εἰσαγομένων ἐτοίμων ὑφαντουργικῶν προϊόντων θὰ προκαλέσῃ (ἐφ' ὅσον βεβαίως πρόκειται περὶ ἐπαρκοῦς προστατευτικοῦ δασμοῦ) μείωσιν τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν, κατὰ συνέπειαν στροφὴν μέρους τῆς ἐγχωρίου ἀγοραστικῆς δυνάμεως, ἣτις διετίθετο μέχρι τοῦδε εἰς τὸ ἐξωτερικόν, πρὸς ἐγχώριον παραγωγὴν. Ἡ αὔξησις τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς θὰ προκαλέσῃ ἀνάλογον αὔξησιν τῶν ἀπασχολουμένων ἐργατῶν καὶ κατὰ συνέπειαν γενικὴν βελτίωσιν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς ἐργασίας.

Καὶ ἡ σειρά μὲν αὕτη τῶν γεγονότων εἶναι βεβαίως δυνατή, ἀλλ' οὐχὶ ὅμως καὶ ἀναγκαία². Εἶναι ἐνδεχόμενον ἢ ἐγχώριος ἀγοραστικὴ δύναμις νὰ στραφῇ οὐχὶ πρὸς τὸν προστατευόμενον κλάδον, ἀλλὰ πρὸς ἕτερον, παράγοντα «ὑποκαταστατὸν» ἀγαθόν, ἢ καὶ πρὸς ἄλλο πάλιν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς προερχόμενον προϊόν. Εἶναι ἐπίσης ἐνδεχόμενον ἢ ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν

1. Βλ. L. Robbins «Economic notes on some arguments for protection» ἐν «Economica» Φεβρουαρίου 1931. Ἡ συνέχεια τῆς περιόδου ἔχει ὡς ἑξῆς: «. . . If by curing unemployment, that is accomplished, well and good. If the cure involves measures inimical to the increase of the dividend, its desirability is more dubious».

2. Προκειμένου περὶ μέτρων ἐμπορικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐπιδράσεως τούτων ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ πρέπει πάντοτε νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν σχετικότητα τῆς ἀξίας των. Δὲν πρόκειται περὶ νόμων οἰκονομικῶν, ἀλλὰ περὶ ἐπεμβάσεων εἰς τὴν οἰκονομίαν, αἵτινες τότε μόνον δεδικαιολογημένως ἐπιχειροῦνται, ὅταν ἢ ἐξ αὐτῶν μετὰ πιθανότητος προσδοκωμένη σχετικὴ ὠφέλεια ὑπερβαίῃ τὴν σχετικὴν ζημίαν.

δασμῶν αὔξεις τῆς τιμῆς τοῦ προστατευομένου προϊόντος — ἂν πρόκειται περὶ ἀγαθοῦ οὐτινος ἢ ζητήσις εἶναι ἐλαστική — νὰ προκαλέσῃ ἀντίδρασιν τῆς ζητήσεως ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἥτοι μείωσιν αὐτῆς, ὅποτε οὐδεὶς δύναται νὰ γένηται λόγος περὶ αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς του.

Ἡ ἐπίδρασις ἐπομένως τοῦ δασμοῦ εἰδικῶς ἐπὶ τῆς ἀνεργίας τοῦ παραγωγικοῦ κλάδου, ὃν ἐκλήθη νὰ προστατεύσῃ, δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ ἀσκηθῇ πάντοτε εὐνοϊκῶς διὰ τοὺς ἐργάτας τούτου. Τοῦτο θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ δύο εἰσέτι στοιχείων, ἅτινα δέον νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν ὁ διὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ δασμοῦ τοιαῦτα ἀποτελέσματα ἐπιδιώκων : τὴν ἐλαστικότητα τῆς ζητήσεως¹ τοῦ ἀγαθοῦ ἐφ' οὗ ἐπιβάλλεται ὁ δασμὸς καὶ τὴν ὑπαρξιν «ὑποκαταστάτου» ἀγαθοῦ². Ἐὰν τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα δὲν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, τότε ἐνδέχεται ἢ ἐπιβολὴ τοῦ δασμοῦ νὰ ἐπιδράσῃ δυσμενῶς καὶ ἐπὶ τῶν ἐργατῶν ἀκόμη τοῦ κλάδου ὃν σκοπεῖ νὰ προστατεύσῃ.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἀνεργίαν τοῦ εἰδικοῦ παραγωγικοῦ κλάδου χάριν τοῦ ὁποίου ἐπεβλήθη ὁ δασμὸς. Ὡς πρὸς τὴν συνολικὴν ἀνεργίαν, τὰ πράγματα ἔχουν ὡς ἑξῆς :

Ἡ ἐπιβολὴ δασμοῦ δὲν δύναται τις ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἐπιφέρει κατ' ἀρχὰς αὔξισιν τῆς συνολικῆς παραγωγῆς (ἀδιάφορον ἂν, ὡς κατεδείχθη ἀνωτέρω, εἶναι δυσχερῆς ὁ ἐκ τῶν προτέρων καθορισμὸς τοῦ παραγωγικοῦ κλάδου, εἰς ὃν θὰ καταστῇ αὕτη ἐμφανής). Ἀποτελεῖ, ὡς ὀρθότατα ἐλέχθη, ἐν εἶδος «πληθωρισμοῦ». Ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις, ἢ κατευθυνομένη εἰς τὴν ἐγχώριον παραγωγὴν, αὐξάνει καὶ κατὰ συνέπειαν αὐξάνει καὶ ἡ παραγωγὴ, ὡς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπασχολουμένων ἐργατῶν.

1. Ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῆς ἐλαστικότητος τῆς ζητήσεως ὠρισμένου ἀγαθοῦ, θὰ ἦτο καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου μεγάλης ἀξίας. Ἡ ἐπιστήμη (πρβλ. ἰδίᾳ τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐρεύνας τῆς μαθηματικῆς σχολῆς) ἠσχολήθη ἐπισταμένως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μὲ τὴν διατύπωσιν τῆς συναρτήσεως τῆς ζητήσεως ἀπὸ τῶν διακυμάνσεων τῶν τιμῶν, κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν στατιστικὴν καταμέτρησιν. Τὰ μέχρι σήμερον ἀποτελέσματα, καίτοι σπουδαιοτάτης σημασίας, δὲν εἶναι ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως ἱκανοποιητικά. Ἐκ τῆς τεραστίας βιβλιογραφίας τῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος προσπαθειῶν βλ. ἰδίᾳ τὴν τοῦ Wassily Leontieff, Ein Versuch zur statistischen Aualyse von Angebot und Nachfiage ἐν Weltwirtschaftliches Archiv Bd. 30/1929 II σελ. I ἐπ.

2. Ἀπαιτεῖται ἐπὶ πλέον καὶ ἡ γνῶσις τοῦ «σημείου ὑποκαταστάσεως» («Substitutionspunkt), τῆς τιμῆς δηλ. ἐκείνης τοῦ ἀγαθοῦ εἰς ἣν ἢ ζητήσις αὐτοῦ θὰ στραφῇ πρὸς τὸ ὑποκαταστατόν.

Ἐν τούτοις καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦτο δεῖται σοβαρῶν ἐπιφυλάξεων. Εἶναι δυνατὸν ἢ ἐγγώριος ἀγοραστικὴ δύναμις νὰ κατευθυνθῇ πρὸς κλάδον παραγωγικόν, εἰς ὃν δὲν ὑπάρχει πληθωρισμὸς ἐργατῶν, ὁπότε θὰ παραστῇ ἀνάγκη μετοχετεύσεως τούτων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἕτερον κλάδον¹. Ἡ μετοχέτευσις αὕτη δὲν εἶναι εὐχερής, ἰδίᾳ διὰ χώρας ὡς ἡ Ἑλλάς, ὅπου ναὶ μὲν ἡ ἀνεργία παρατηρεῖται κυρίως μεταξὺ τῶν ἀνειδικεύτων ἐργατῶν (οἵτινες συνεπῶς εὐκόλως δύναται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰς ἄλλους παραγωγικοὺς κλάδους), ἀλλ' ὅπου ἡ ἀγορὰ τῆς ἐργασίας στερεῖται πάσης ὀργανώσεως, ὁ δ' ἐργάτης δυσκόλως μετακινεῖται πρὸς τοὺς τόπους τῆς ζήτησεως ἐργατικῶν χειρῶν, τοὺς ὁποίους ἄλλως τε κατὰ κανόνα ἀγνοεῖ.

Ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦτο δὲν συμβῇ, πάλιν δὲν φρονοῦμεν ὅτι ἡ συνολικὴ ἀνεργία θὰ ἐλαττωθῇ μονίμως ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ δασμοῦ. Τοῦτο δὲ διότι ἡ βελτίωσις τῶν συνθηκῶν ἐργασίας καὶ ἡ αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν, εἰς τὸν προστατευθέντα κλάδον ἀντισταθμίζεται κατ' ἀνάγκην ἐκ τῆς εἰς ἄλλους παραγωγικοὺς κλάδους δυσμενοῦς διαμορφώσεως τῶν ἐργατικῶν συνθηκῶν.

Οὕτω πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ: α) ἡ διαταραχὴ τῶν συνθηκῶν ἐργασίας κατηγοριῶν τινῶν ἐργατῶν, ἀσχολουμένων μὲ συναφεῖς πρὸς τὴν ἀπαγορευομένην εἰσαγωγὴν ἐργασίας (ὡς π. χ. ὁσάκις ἡ εἰσαγωγή διεξάγεται διὰ τῆς ἡμεδαπῆς ναυτιλίας, τῶν ναυτεργατῶν). Ἰδίᾳ ὁμως β) ἡ μείωσις τῆς ἐξαγωγῆς ἣτις θὰ ἐπέλθῃ ὡς συνέπεια τοῦ περιορισμοῦ τῆς εἰσαγωγῆς. Μέχρι σήμερον ἡ διεθνὴς πρακτικὴ δὲν ἀπέδειξεν ἐσφαλμένον τὸν κανόνα, καθ' ὃν ἡ μείωσις τῆς εἰσαγωγῆς συνεπιφέρει καὶ σχετικὴν μείωσιν τῆς ἐξαγωγῆς τῆς χώρας τῆς ἐπιβαλοῦσης τὸν ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς περιορισμόν. Εἶναι δὲ πρόδηλον ὅτι μείωσις ἐξαγωγῆς σημαίνει κατὰ κανόνα μείωσιν παραγωγῆς καὶ περιορισμόν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπασχολουμένων ἐργατῶν.

Τὴν ἄποψιν ταύτην—ἣτις καὶ αὐτὸν τὸν Keynes κατέστησε

1. Ὑπὸ τὰς συγχρόνους τεχνικὰς συνθήκας καὶ ἄλλη περίπτωσις εἶναι νοητὴ: εἶναι γνωστὸν π. χ. ὅτι πλείστοι παραγωγικοὶ κλάδοι, χρησιμοποιοῦντες μηχανικὰ μέσα παραγωγῆς, ἔχουν δυνατότητα παραγωγῆς, ἣν δὲν χρησιμοποιοῦν ὀλοκληρὸν λόγῳ ἐλλείψεως ἐπαρκoῦς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς. Ἄν λοιπὸν συμβῇ ἡ ζήτησις νὰ στραφῇ πρὸς ἕνα τοιοῦτον παραγωγικὸν κλάδον, οὗτος δύναται ν' αὐξήσῃ τὴν παραγωγὴν του, χρησιμοποιῶν ὀλοκληρωτικῶς τὰ τεχνικὰ μέσα ἅτινα διαθέτει, ἄνευ προσλήψεως νέων ἐργατῶν ἢ τοῦλάχιστον ὑπολογισίμου ἀριθμοῦ ἐκ τούτων.

σκεπτικόν¹—προσεπάθησαν οί ὄπαδοί τῆς ἐμπορικῆς προστασίας νὰ κλονίσουν. Οὕτως ὁ Ballogh, ὅστις εἰδικῶς ἠσχολήθη μὲ τὸ θέμα, ἐν σχέσει μὲ τὸ ἀγγλικὸν ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον, ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ μείωσις αὕτη τῆς ἐξαγωγῆς, καὶ ἂν ἔτι δεχθῶμεν ὅτι παρατηρεῖται, οὔτε ἄμεσος εἶναι οὔτε αὐτομάτως γίνεται, οὔτε ἀναγκαίως κατὰ τὸ αὐτὸ ποσοστὸν καθ' ὃ ἡ εἰσαγωγή, ἐκ τῆς ἐπιβόλης τοῦ δασμοῦ περιορίσθη².

Καὶ ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μὲν σημεῖον, ὁ ἰσχυρισμὸς του φαίνεται ἐκ τῶν πραγμάτων ὀρθός. Ἡ προσαρμογὴ τῆς ἐξαγωγῆς πρὸς τὴν εἰσαγωγήν δὲν γίνεται ἀμέσως, ἀλλ' ἐντὸς ὠρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, ἀναγκαίου ὅπως ἡ ἐπίδρασις τοῦ περιορισμοῦ τῆς εἰσαγωγῆς, ἥτις θὰ καταστῆ κατ' ἀρχὰς μὲν αἰσθητὴ ἐπὶ τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ, βραδύτερον προκαλέσῃ τὸν περιορισμὸν τῆς ἐξαγωγῆς. Κατὰ τὸ ἐνδιάμεσον τοῦτο χρονικὸν διάστημα εἶναι ἀληθές ὅτι, μειώσεως τῆς εἰσαγωγῆς, ἄνευ ἀντιστοίχου μειώσεως τῆς ἐξαγωγῆς, ὑπαρχούσης δηλ. πληθωρικῆς (ἐν σχέσει μὲ τὴν προηγουμένην κατάστασιν ἰσορροπίας) ἀγοραστικῆς δυνάμεως εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἡ συνολικὴ ἀνεργία θὰ ὑποστῆ ἀναμφιβόλως μείωσιν. Ἄλλ' ἡ ἀντίδρασις δὲν θὰ βραδύνη. Ἡ αὔξεισις τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν θὰ δημιουργήσῃ δυσμενεῖς ὄρους διὰ τὴν ἐξαγωγήν³, ἥτις αὐτομάτως θὰ περιορισθῆ. Βεβαίως, παρ' ὅλας τὰς μέχρι σήμερον ἐργασίας τῆς μαθηματικῆς σχολῆς, δὲν εἶναι ἀκόμη δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῆ κατὰ ποίαν ἀναλογίαν θὰ μειωθῆ ἡ ἐξαγωγή, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν περιορισμὸν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐντὸς πόσου χρόνου. Ἄλλὰ ὑπὸ τὰς σημερινὰς διεθνεῖς ἐμπορικὰς συνθήκας καὶ ἡ ἐλπίς ὅτι ἡ

1. Βλ. Keynes ἑ. ἀ. (The new Statesman and the nation) σελ. 242 «if this were true—if a reduction of imports, causes almost at once, a more or less equal reduction of exports—obviously a tariff. . . would be completely futile, for the purpose of augmenting employment».

2. Βλ. Th Ballogh ἑ. ἀ. σελ. 476, ὅστις ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου ἀπόψεως (ἀντικρούων τὸν Robbins), τονίζων δὲ ὅτι καὶ ἂν ἐλαττωθῆ ἡ ἐξαγωγή, θὰ ἐλαττωθῆ μετὰ πάροδον ἰκανοῦ χρόνου («In der Zwischenzeit Könnte jedoch die Arbeitslosigkeit.... behoben werden»), ἐπάγεται δὲ ὅτι, ἂν ἡ ἀντίθετος ἀποψις ἦτο ὀρθή, «Müsse man überhaupt jede Massnahme zur Wiederherstellung des Gleichgewichtszustandes in England, als aussichtslos aufgeben».

3. Διὰ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην τῆς μειώσεως τῆς εἰσαγωγῆς ἐπὶ τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς βλ. καὶ ἄρθρον τοῦ καθ. κ. Ξ. Ζολώτα εἰς «Ἐργασίαν» 10ης Ὀκτωβρίου 1931, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐμπορικὸν Ἴσοζύγιον καὶ Νόμισμα», ἀναδημοσιευθὲν εἰς τὰς Νομισματικὰς Μελέτας» τοῦ ἰδίου σελ. 87.

μείωσις τῆς ἐξαγωγῆς θὰ εἶναι μικροτέρα τῆς μείωσεως τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ εἰσαγαγοῦσα τὸν δασμὸν ἐπικράτεια θ' ἀποκομίση καὶ ἔν, σχετικὸν ἔστω, κέρδος καθίσταται ματαία. Τὰ διάφορα κράτη, εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς, ἀκολουθοῦσι πιστῶς τὰς ἀρχὰς τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας. Καὶ εἶναι πλέον ἢ πιθανὸν ὅτι τὰ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν ἐκ δασμοῦ πληγέντα κράτη δὲν θ' ἀναμείνωσι κἂν τὰς αὐτομάτους κινήσεις τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν. Θὰ προβοῦν ἀπλούστατα εἰς ἀντίστοιχον ἐπιβάρυνσιν τῆς εἰσαγωγῆς, τῆς προερχομένης ἐκ τῆς χώρας ἣτις πρώτη ἐπέβαλε τὸν δασμὸν ¹.

Ὅταν τοῦτο συμβῇ, καὶ συμβαίνει πάντοτε ἐν τῇ σημερινῇ πρακτικῇ, τότε πᾶσα ἐλπίς ὠφελείας τινὸς ἐκ τοῦ δασμοῦ καθίσταται ματαία. Ὁ δασμὸς, ὅστις ἀναμφιβόλως διὰ τῆς ὑψωτικῆς ἐπιδράσεώς του ἐπὶ τῶν τιμῶν διετάραξε τὴν ἐσωτερικὴν ἀγορὰν, θὰ καταστῇ ἀφορμὴ πλείστων ἐτέρων διαταράξεων—λόγω τῆς γενικῆς αὐξήσεως τῶν δασμῶν εἰς τὴν διεθνῆ ἀγορὰν—μέ δυσμενῆ ἀποτελέσματα, τόσον διὰ τὴν συνολικὴν παραγωγὴν ὅσον καὶ διὰ τὴν συνολικὴν ἀπασχόλησιν ἐργατῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ γενικὰ συμπεράσματα, ἅτινα δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἐκ λεπτομεροῦς παρακολουθήσεως τῶν συνεπειῶν τῆς ἐπιβολῆς τοῦ δασμοῦ. Ἄλλ' ὑπεστηρίχθη εἰσέτι ² ὅτι, εἰδικῶς προκειμένου περὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἀνεργίας ἀποτελεσμάτων τῶν δασμῶν, πρέπει νὰ γίνῃ διαστολὴ μεταξὺ τῶν εἰδῶν τῆς ἀνεργίας ³ τῶν εἰς διαφόρους δηλ. αἰτίας ὀφειλομένων. Ὡς γνωστόν, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς αἰτίας εἰς ἣν ὀφείλεται ἡ ἀνεργία, διακρίνομεν τέσσαρα εἶδη: τὴν παγίαν, ἐποχιακὴν, κυκλικὴν (δηλ. προερχομένην ἐκ τῆς οἰκονομικῆς διακυμάνσεως) καὶ διαρθρωτικὴν ἀνεργίαν.

Καὶ πρῶτον α') Ἐπὶ μὲν τῆς παγίας καὶ διαρθρωτικῆς ἀνεργίας, πρόδηλον εἶναι ὅτι ἡ ἐπιβολὴ δασμοῦ πρὸς μείωσιν αὐτῆς εἶναι μετρον ὅλως ἄστοχον. Ὁ πληθωρισμὸς τῆς ἀγορᾶς τῆς ἐργασίας δὲν προέρχεται ἀπὸ παροδικὴν μείωσιν τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς ἢ ἐπίτασιν τοῦ διεθνοῦς συναγωνισμοῦ. Ἡ ἐπιβολὴ κατὰ συνέπειαν δασμοῦ ὡς μόνον ἐπακολουθήμα θὰ εἶχε τὴν ἀνάπτυξιν

1. Πρὸβ. καὶ Walter Greiff, *Die neuen Methoden der Handelspolitik*, Berlin, 1934.

2. Βλ. Ballogh ἑ. ἄ.

3. Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἀνεργίας βλ. λεπτομερείας ἐν I. Δ. Πίντου «Τὰ αἷτια καὶ αἱ διακυμάνσεις τῆς ἀνεργίας ἐν Ἑλλάδι», Ἀθῆναι 1934 σελ. 19 ἐπ.

παραγωγικῶν κλάδων—ὑπὸ δυσμενεῖς καὶ ἀντιοικονομικὰς παραγωγικὰς συνθήκας—κλάδων, διὰ τὴν διατήρησιν τῶν ὁποίων συνεχῆς θ' ἀπητεῖτο καὶ εἰς τὸ μέλλον αὐξήσις δασμῶν καὶ ἢ ἐκ τῶν ὁποίων ἐπιβάρυνσις τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας θὰ ἦτο ὑπερβαλλόντως μεγάλη. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παγίας ἢ διαρθρωτικῆς ἀνεργίας, μόνη ἢ πολιτικὴ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, συνδυαζομένη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς μεταναστεύσεως, εἶναι εἰς θέσιν νὰ δημιουργήσῃ παραγωγικοὺς κλάδους χρησίμους διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν (ἐπὶ τῇ βάσει τῆς λειτουργίας τοῦ νόμου τῶν συγκριτικῶν ἐξόδων) καὶ μόνιμον θεραπείαν τοῦ κακοῦ.

β) Ὡς πρὸς τὴν ἐποχιακὴν καὶ τὴν εἰς τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις ὀφειλομένην ἀνεργίαν, ἢ ἐπιβολὴ δασμοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κρίσεως δύναται πράγματι νὰ ἔχῃ εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν, νὰ μετριάσῃ δηλ. τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐργασιῶν. Ἄλλὰ τίς δύναται νὰ ἔχῃ τὴν βεβαιότητα ὅτι, παρελθούσης τῆς κρίσεως, ὁ δασμὸς θὰ ἀρθῇ; Καὶ ποία κυβέρνησις κατῶρθωσε ποτὲ νὰ ἐφαρμόσῃ ἐν τῇ θεωρητικῇ του ἀκριβείᾳ τὸ σύστημα π.χ. τῶν ἐκπαιδευτικῶν δασμῶν τοῦ Schüller καὶ τοῦ Lisft, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐδῶ ἔστω καὶ ἀμυδρὰ πιθανότης ὅτι ἢ ἐπιβολὴ δασμῶν θὰ γίνῃ μόνον διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς κατιούσης οἰκονομικῆς διακυμάνσεως¹; Ἄς σημειωθῇ ἐπὶ πλεόν ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην εὐνοϊκὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργαζομένων ἀσκεῖ ἢ ἐπιβολὴ ἢ ἢ ὕψωσις καὶ ὄχι ἢ διατήρησις τοῦ ἅπαξ ἐπιβληθέντος δασμοῦ. Μὲ ἄλλους λόγους εἰς τὰς ἐποχὰς τῆς κρίσεως νέαι ὑψώσεις τοῦ δασμοῦ θὰ παρίστανται ἀναγκαῖαι πρὸς ἀποφυγὴν περιορισμοῦ τῶν ἀπασχολουμένων ἐργατῶν καὶ ἀπωλείας οὕτω τοῦ ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἐπιβολῆς τοῦ δασμοῦ κτηθέντος ὠφέλους.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφῶς προκύπτει ὅτι ἢ εἰσαγωγὴ δασμοῦ δὲν ἀποκλείεται ν' ἀσκήσῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργαζομένων, εἰδικῶν παραγωγικῶν κλάδων, πληγέντων ἰδίᾳ ἀπὸ τὴν ἐποχιακὴν ἢ τὴν κατιούσαν οἰκονομικὴν διακύμανσιν. Ἄλλ' ὅτι εἶναι λίαν ἀμφίβολον ἂν

1. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐφαρμόζεται ἢ περίφημος φράσις τοῦ F. Edgeworth: «As I read it, protection might procure economic advantages in certain cases, if there was a government wise enough to discriminate those cases and strong enough to confine itself, to them; but this condition is very unlikely to be fulfilled (Ἄναφέρεται παρὰ τοῦ Haberler ἐν Weltwirtschaftliches Archiv ἔ. ἄ.).

τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα θ' ἀφοροῦν τὴν συνολικὴν ἀνεργίαν τοῦ τόπου καὶ ὅτι πάντως προϋποθέτουν τὴν μὴ λήψιν ἀντιστοίχων μέτρων ὑπὸ τῶν χωρῶν ὧν ἡ εἰσαγωγή διὰ τῆς ἀρχικῆς ἐπιβολῆς τοῦ δασμοῦ ἐπλήγη.

Ἐπομένως πρὸς ἔρευναν τὸ δεύτερον ζήτημα : ποία ἡ ἐπίδρασις τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ δασμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ ;

Ἡ αὔξησις τῆς παραγωγῆς, τοῦ παραγωγικοῦ κλάδου, χάριν τοῦ ὁποίου ἐπεβλήθη ὁ δασμός, δὲν σημαίνει ὅτι καὶ τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἠύξησεν. Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι τὴν αὔξησιν ταύτην τῆς παραγωγῆς θὰ ἀκολουθήσῃ μείωσις τῆς ἐξαγωγῆς. Κατὰ συνέπειαν τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα θὰ ὑποστῇ μείωσιν εἰς ἄλλας πηγὰς του, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἢ ἐκ τῆς αὔξεσεως τῆς παραγωγῆς τοῦ ἐνὸς κλάδου ἀπορρόφησις ὑπ' αὐτοῦ περισσοτέρων συντελεστῶν παραγωγῆς θ' ἀφαιρέσῃ τούτους ἀπὸ ἄλλους παραγωγικοὺς κλάδους τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Οἱ καταναλωταὶ ἐπὶ πλέον τοῦ ἐσωτερικοῦ θὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ καταβάλλωσι τὰς ἠύξημένας τιμὰς, ἅς ὁ προστατευθεὶς παραγωγικὸς κλάδος θ' ἀξιῶσῃ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς. Δὲν δύναται, κατὰ ταῦτα, νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ εἰσαγωγή δασμοῦ ἐπιφέρει κατ' ἀνάγκην αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἐνῶ ἐξ ἄλλου δὲν δύναται τις νὰ παρίδῃ τὰ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα τῆς θεωρίας τῶν συγκριτικῶν ἐξόδων, τῆς ἀποτελούσης καὶ σήμερον ἔτι—ὑπὸ ἐξειλιγμένην κᾶπως μορφήν—τὸ λογικὸν στήριγμα τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου¹.

Ἄλλ' οὔτε, ὡς πρὸς τὸν ἐργατικὸν μισθόν, ἡ θεωρία τῆς ἐμπορικῆς προστασίας κατορθώνει ν' ἀποδείξῃ ὅτι θ' ἀσκήσῃ πράγματι ἐπ' αὐτοῦ εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα. Ὅχι μόνον εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ δὲν θὰ ὑπο-

1. Ἡ θεωρία τῶν συγκριτικῶν ἐξόδων (Komparativen Kosten) ἐθεωρήθη πρό τινων ἔτων ὡς μὴ δυναμένη πλέον νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σύγχρονον διαμόρφωσιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Τελευταίως ὅμως (ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τὴν περὶ ἀξίας θεωρίαν τῶν κλασικῶν) ἀπέκτησε καὶ πάλιν προέχουσιν θεσιν μεταξὺ τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, πρβλ. G. Haberler Die Theorie der komparativen Kosten und ihre Auswertung für die Begründung des Freihandels, ἐν Weltwirtschaftliches Archiv. Bd. 32/1930 σελ. 349 ἐπ., ἐπίσης G. Colm Das Gesetz der Komparativen Kosten, das Gesetz der komparativen Kaufkraft ἐ. ἀ. σελ. 371 ἐπ. Ἱστορικὴν ἐπισκόπησιν τῆς ὅλης ἐξελιξέως τῆς θεωρίας δίδει ὁ καθ. Jakob Viner The doctrine of comparative Costs, ἐ. ἀ. Bd. 36/1932 σελ. 356—414. Βλ. ἐπίσης τὰ γενικώτερα ἔργα τῶν Haberler καὶ Taussig.

στη ύψωσιν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἢ γενικὴ ὑψωσις τῶν τιμῶν θὰ ἐπιφέρῃ μείωσιν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ πραγματικοῦ μισθοῦ τῶν ἐργατῶν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης καὶ πρὸς πλήρη ἀπόδειξιν τῶν ἀνωτέρω, ἄκρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ συζητηθεῖσα πρότασις ἐν Ἀγγλίᾳ, πρὶν ἢ αὕτη ἀποστῆ τῆς χρυσοῦς βάσεως. Κατὰ τὴν ὑπότινων λοιπὸν θεωρητικῶν ἐξενεχθεῖσαν πρότασιν, ὡς αἰτία τῆς ἀγγλικῆς κρίσεως, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἀνεργίας, ἔδει νὰ θεωρηθῆ τὸ ἐξαιρετικῶς ὑψωμένον ἐπίπεδον τῶν ἐργατικῶν ἡμερομισθίων, ὅπερ ἐπὶ πλέον ἐστερεῖτο ἐλαστικότητος, μὴ δυνάμενον νὰ προσαρμωσθῆ ἐκάστοτε πρὸς τὰς συνθήκας τῆς ἀγορᾶς τῆς ἐργασίας, λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἀποτελεσματικῆς ἀντιδράσεως τῶν ἐργατικῶν σωματείων. Ἔδει λοιπὸν νὰ ἐπιτευχθῆ μία τεχνητὴ μείωσις τῶν ἐργατικῶν μισθῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἐφ' ὅσον ἀπ' εὐθείας ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας ἀπεκλείετο, δύο τρόποι ἦσαν δυνατοί: ἢ ἀπομάκρυνσις ἐκ τῆς χρυσοῦς βάσεως καὶ πληθωρισμὸς ἢ εἷς ἐνιαῖος δασμὸς ἐπὶ τῆς συνολικῆς εἰσαγωγῆς (flatt tariff) ἀνερχόμενος εἰς 10 ἢ 15 %¹. Οὕτως οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἤλπιζον ἄνευ μειώσεως τῶν ὀνομαστικῶν μισθῶν νὰ ἐπιτύχουν τὴν μείωσιν τῶν πραγματικῶν τοιούτων. Ἀνεξαρτήτως τῆς ὀρθότητος, τῆς ἀπόψεως ταύτης, ἀνεξαρτήτως δηλ. ἂν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἐνιαίου δασμοῦ θὰ ἐπέφερε τ' ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα², ἡ πρόφασις αὕτη ἀρκεῖ διὰ νὰ καταδείξῃ ὅτι μόνον μείωσιν τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ δύναται γενικῶς νὰ ἐπιφέρῃ ἢ δασμολογικὴ προστασία.

Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἐνταῦθα, προκειμένου περὶ τῶν παραγωγικῶν ἐκείνων κλάδων, χάριν τῶν ὁποίων ἐτέθη εἰδικὸς δασμὸς ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς, δὲν ἀποκλείεται, ἐφ' ὅσον θ' αὐξηθῆ ἡ παραγωγή (βλ. ἄνωτ.), νὰ αὐξηθοῦν οἱ ἐργατικοὶ μισθοί, τῶν εἰς τοὺς κλάδους τούτους ἀσχολουμένων ἐργατῶν καὶ νὰ ἐλαττωθῆ ἡ ὑπάρχουσα ἀνεργία. Ὡς ὁμως ἤδη ἐλέχθη, τὰ εὐνοϊκὰ ταῦτα φαινόμενα, παρὰ τὴν μερικότητά των, δὲν εἶναι οὔτε μόνιμα οὔτε τοιαύτης φύσεως ὥστε νὰ ἰσοσταθμίζουν τὰς οἰκονομικὰς διαταραχάς, ἃς συνεπάγεται διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν ἡ δασμολογικὴ προστασία. Μὲ ἄλλους λόγους, ἡ θεωρητικὴ ἔρευνα ἀποδεικνύει ὅτι

1. Βλ. G. Haberler *Der internationale Handel*, Berlin 1933, σελ. 197 i.f.

2. Πρὸς τοῦτο θὰ ἔδει νὰ συνδυασθῆ καὶ μὲ τὴν ἄρσιν φόρων, ἴσης ἀξίας, ἐπιβαρυνόντων τὴν παραγωγήν, ἄλλως ὁ παραγωγὸς οὐδεμίαν ὠφέλειαν θὰ ἠσθάνετο. Βλ. Haberler ἑ. α. σελ. 198.

καί τὰ συμφέροντα τῶν ἐργατῶν, ὡς διαθετόντων τὸν σπουδαιότερον συντελεστὴν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς, ἐξαρτῶνται κατὰ κανόνα ἐκ τῶν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν παραγωγῆς, ἐκ τοῦ νόμου τῶν συγκριτικῶν ἐξόδων καὶ τῆς ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς οἰκονομικῶς ὠφελίμου συναλλαγῆς μὲ τὴν ἀλλοδαπήν.

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει, ὑπὸ τὰς παρούσας διεθνεῖς ἐμπορικὰς συνθήκας, νὰ προβῶμεν εἰς ἐφαρμογὴν πολιτικῆς ἐλευθέρου ἐμπορίου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι παλαιότερον ὑπεστηρίζετο ὅτι ὑπάρχει ὠφέλεια διὰ μίαν χώραν ἥτις, ἀκολουθοῦσα φιλελευθέραν ἐμπορικὴν πολιτικὴν, συναλλάσσεται μετὰ χωρῶν ἐφαρμοζουσῶν τὸ προστατευτικὸν σύστημα. Τοιοῦτόν τι ὅμως δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῆ σήμερον, προκειμένου ἰδίως περὶ τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς παρούσης διεθνούς καταστάσεως. Ἐλλως τε τελευταίως καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου¹ ἀνεγνωρίσθη ὅτι καὶ αἱ χῶραι αἱ ἀσκοῦσαι ἐλευθέραν ἐμπορικὴν πολιτικὴν, εἰς τὰς συναλλαγὰς αὐτῶν μετὰ τῶν προστατευτικῶν χωρῶν τρέπονται κατ' ἀνάγκην πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν μέτρων ἐμπορικῆς προστασίας.

Ἐλλ' ἂν ἐπομένως ἡ προστατευτικὴ πολιτικὴ κατ' ἀνάγκην σήμερον ἐπιβάλλεται διὰ τὴν Ἑλλάδα, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ἀγνοῶμεν τὰς δυσμενεῖς συνεπείας τῆς ἐπὶ τῶν ἐργατικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας μας. Εἰδικώτερον ὁ ἐλληνικὸς ἐργατικὸς πληθυσμὸς ὀφείλει ἐπὶ πλεόν εἰς τὴν ἔντασιν τῶν προστατευτικῶν μέτρων, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς διεθνούς μεταναστεύσεως, ἥτις τοσαύτης σημασίας εἶναι διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ πληθωρισμοῦ εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἀγορὰν ἐργασίας. *Εἶναι δὲ αὐτονόητον ὅτι μίᾳ ἐν τῷ μέλλοντι συμβατικῇ πολιτικῇ τῆς Ἑλλάδος, τείνουσα πρὸς τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον, πρέπει πρὸ παντὸς νὰ ἐπιδιώξη τὴν ἐλευθερίαν ὅχι μόνον εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀγαθῶν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἀνθρώπων.

Μόναχον 1/2/35

Ι. Δ. Πίντος

---

1. Πρβλ. τὸ βιβλίον τοῦ G. Haberler *Liberale und Planwirtschaftliche Handelspolitik*, Berlin, 1934 σελ. 100, ὅπου ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα «Ist ein handelspolitisches System wirtschaftlich und rechtlich möglich das dem Verkehr zwischen wirtschaftlich und polititisch überwiegend liberalen und überwiegend inderwentionistisch organisierten staaten regelt?».